

Тема 4. КОНСАЛТИНГОВІ ПОСЛУГИ З РОЗРОБЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ

План

1. Корпоративна стратегія, її види та призначення.
2. Портфельний аналіз бізнес-організації. Вибір «стратегічної зони господарювання» та «стратегічних господарських одиниць».
3. Консультаційний супровід розроблення корпоративних стратегій з орієнтацією на максимізацію фінансових результатів.
4. Соціальний контекст ведення бізнесу. Переосмислення корпоративної стратегії у ХХІ столітті.

Александров А. Поколение «миллениалов» как драйверы ответственных (ESG) инвестиций: давление, формирующее бизнес стандарты ХХІ века.

<https://investgazeta.ua/blogs/pokolenie-millennialov-kak-drajvery-otvetstvennykh-esg-investitsij-davlenie-formiruyushchee-biznes-standarty-khkhi-veka>

Корпоративна стратегія

Корпоративна стратегія визначає загальний напрям розвитку фірми і поширюється на всі сфери її діяльності.

Корпоративні стратегічні рішення, як правило, стосуються:

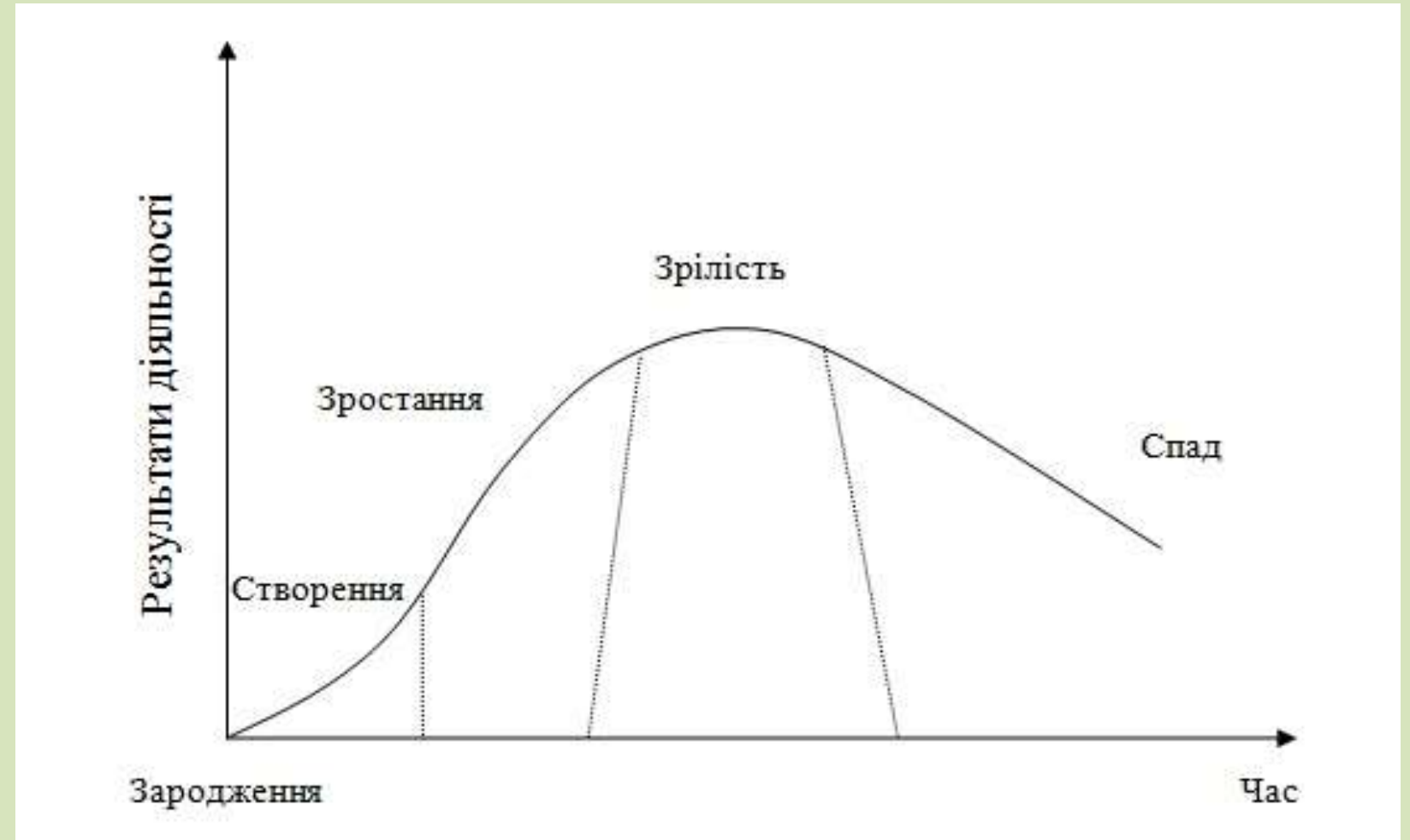
➤ **класичних корпорацій** – договірних об'єднань, створених на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів бізнес-організацій, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності органам управління корпорації.

В Україні корпорація є організаційно-правовою формою об'єднань підприємств і різновидом господарського об'єднання. Часто під корпорацією розуміють господарські товариства акціонерного типу (акціонерні товариства).

➤ **великих фірм**, які мають у своїй структурі кілька підприємств (підрозділів), діяльність яких може бути пов'язана з виробництвом, науковими дослідженнями, збутом продукції тощо, які працюють в одній або кількох галузях, в одній або кількох країнах (є транснаціональними).

Стратегічні альтернативи розвитку корпорації

1. Інтенсивне зростання
2. Обмежене зростання
3. Скорочення
4. Поєднання всіх альтернатив

Стратегії зростання

- **Обмежене зростання:** цілі встановлюються від досягнутого з урахуванням інфляції.
- **Інтенсивне зростання:** показники короткострокових і довгострокових цілей щорічно значно перевищують показники попереднього року.

Зростання може бути:

- **внутрішнім (органічним)** – шляхом розширення власної діяльності: розроблення нових продуктів, розширення асортименту товарів, виходу на нові ринки, поліпшення системи продаж, збільшення продуктивності праці, ефективності використання виробничих потужностей та застосування інновацій, оптимізації бізнес-процесів тощо
- **зовнішнім** – за рахунок проникнення в суміжні галузі у формі інтеграції або диверсифікації, у тому числі за допомогою злиття і поглинань.

Стратегії інтеграційного зростання

Інтеграційне зростання фірми може відбуватися за рахунок переміщення вперед, назад або по горизонталі.

Постачання ресурсів – виробництво – збут продукції

Інтеграція «вперед» (прогресивна інтеграція) має місце, коли фірма встановлює більший контроль над системою розподілу продукції, купуючи канали просування товару або створюючи нові.

Інтеграція «назад» (регресивна інтеграція) проявляється у встановленні контролю над системою постачання ресурсів.

Горизонтальна інтеграція – спроби фірми встановити контроль над компаніями-конкурентами, наприклад, шляхом їх поглинання (придбання контрольного пакету акцій), злиття (об'єднання на приблизно рівних умовах) в одне підприємство, створення спільного підприємства.

З кінця ХІХ ст. особливої актуальності набуває інтеграція суб'єктів наукової сфери й виробництва шляхом створення *науково-виробничих об'єднань*.

З 90-х років ХХ ст., із переходом до інформаційного (мережевого) суспільства, утворюються:

- *науково-виробничі мережі*, які найбільш яскраво виявляють себе в побудові так званих «пірамідальних моделей» науки та є властивими для науково-технологічної діяльності транснаціональних корпорацій;
- *науково-освітні мережі* на базі університетів, які взаємодіють з іншими навчальними закладами та їх об'єднаннями у рамках регіональних чи міжнародних зв'язків і мають державний чи приватний статус;
- *освітньо-бізнесові мережі* на базі провідних університетів та фірм у сфері інноваційного бізнесу в межах перспективних напрямів досліджень (біо-, нано- та інформаційних технологій).

Стратегії диверсифікаційного зростання

Диверсифікаційне зростання фірми здійснюється за межами галузі, в якій вона працює.

Види диверсифікації:

- **горизонтальна** – виробництво і виведення на ринок нових виробів, *технологічно не пов'язаних* із тими, що випускаються зараз;
- **вертикальна (концентрична)** – виведення на нові ринки нових продуктів, *технологічно пов'язаних* із тими, що вже випускає фірма; така диверсифікація є доцільною, якщо бізнес-організація одержує економію на масштабах діяльності або зниження витрат від спільного використання технологій, виробничих потужностей, збутової мережі тощо;
- **суміжна** – виробництво *технологічно різнорідних* товарів для одних і тих самих ринків або *технологічно подібних* товарів для різних ринків;
- **конгломератна** – вихід на нові ринки з товарами, які не мають жодного відношення ні до застосовуваної фірмою технології, ні до її нинішніх товарів і ринків. Здійснюється для одержання додаткових фінансових результатів (прибутку), освоєння/захоплення нових ринків, убезпечення основного бізнесу від господарських ризиків, у тому числі під час кризи, тощо;
- **географічна** – вихід на інші регіональні ринки, як усередині країни, так і за її межами. Йдеться, по суті, про інтернаціоналізацію бізнесу.

М. Портер про диверсифікацію

Диверсифікація бізнесу є доволі ризикованою;
у США лише третина фірм створюють понад 10% свого бізнесу за рахунок зусиль із диверсифікації;
диверсифіковані фірми втрачають біля 15 % своєї вартості порівняно з вартістю її частин як окремих компаній.

Тому М. Портер пропонує піддавати **спеціальному тестуванню** будь-яке рішення фірми про вхід у нову для себе галузь діяльності. Доцільними є три тести:

- 1) на **привабливість галузі (наявну і потенційну)**: у привабливих галузях зазвичай існують високі бар'єри входження для нових учасників, а фірми, що працюють у таких галузях, коштують дуже дорого;
- 2) на **вартість входження у нову галузь**: витрати входження мають бути нижче за передбачувані майбутні доходи. Інакше як виправдати покупку?
- 3) на **додаткові вигоди**, які фірма може або одержати зі свого нового підрозділу, або, навпаки, додати йому для підвищення загальної конкурентоспроможності бізнес-організації.

Для реалізації стратегії диверсифікації необхідно отримати позитивні результати за всіма трьома тестами одночасно.

Інші корпоративні стратегії

Стратегія скорочення: рівень установлених цілей нижче досягнутого в минулому. Для багатьох фірм це спосіб раціоналізації та переорієнтації операцій.

У рамках альтернативи скорочення можливі кілька варіантів:

- **ліквідація** – повний розпродаж матеріальних запасів та активів організації;
- **відсікання зайвого** – відділення від себе певних підрозділів або видів діяльності;
- **скорочення і переорієнтація** діяльності з метою зростання прибутку.

Поєднання всіх стратегічних альтернатив, якщо фірма працює в багатьох галузях.

Портфельний аналіз

Портфельний аналіз – це інструмент, за допомогою якого керівництво бізнес-організації оцінює свою господарську діяльність із метою вкладення коштів у найбільш прибуткові або перспективні напрями і одночасно скорочення або навіть припинення інвестування в неефективні проєкти.

Мета – узгодити бізнес-стратегії і розподілити фінансові ресурси між господарськими підрозділами фірми.

Ключові аспекти аналізу:

1. Моніторинг зовнішнього середовища (загроз і можливостей) і його стратегічне сегментування з виокремленням **стратегічної зони господарювання (СЗГ)**, тобто галузі (галузей), у яких фірма має конкурентні переваги і в яких їй найбільш вигідно працювати.
2. Аналіз внутрішнього середовища бізнес-організації (її сильних і слабких сторін) з виокремлення тих структурних ланок фірми, які спроможні взяти на себе відповідальність за ефективну роботу, конкурентоспроможність та необхідний імідж фірми у СЗГ. Ці ланки називаються **стратегічними бізнес-одинацями (СБО)**.

Хто є автором концепції СБО?

Концепція СБО була розроблена у 1971 р. консалтинговою компанією *McKinsey & Company* для фірми *General Electric*, яка проводила на той час децентралізацію, скорочення штатів і реорганізацію своєї управлінської структури.

Фахівці *McKinsey & Company* рекомендували менеджерам *General Electric*:

- 1) проаналізувати послідовність виробничих операцій і взаємозв'язки різних підрозділів фірми;
- 2) сформулювати бізнес-одиниці в такий спосіб:
  - а) включити стратегічно важливі виробництва до складу тих підрозділів, на які вони працюють найбільше;
  - б) сконцентрувати однорідні види діяльності різних підрозділів в окремих господарських одиницях, щоб отримати економію на масштабі виробництва;
  - в) звільнити господарські одиниці від необов'язкових для них видів діяльності;
- 3) розмежувати підрозділи, що забезпечують роботу бізнес-одиниць, на дві групи: ті, що беруть безпосередню участь у виробництві та маркетингу, і ті, що надають підтримку основній діяльності;
- 4) відокремити всі об'єкти соціальної сфери в самостійну групу з наданням їй, якщо треба, статусу бізнес-одиниці;
- 5) покласти на центральні служби фірми ті функції, які бізнес-одиниця не в змозі взяти на себе;
- 6) закріпити відповідальність за виготовлення кожного виду продукції за конкретним менеджером.

Стратегічні бізнес-одиниці фірми

СБО можуть бути:

- фірма в цілому,
- її внутрішні підрозділи (підприємства),
- окремі продуктові лінії і навіть окремі продукти, які дають можливість успішно конкурувати на ринках, одержуючи високі доходи та прибутки.

Основні типи СБО:

- «*центр доходів*», до якого входять збутові підрозділи. Критеріями ефективності їх діяльності є збільшення валового доходу та частки ринку;
- «*центр затрат*» - підрозділ, продукція якого використовується всередині фірми і не виходить на ринок (працює відразу на кілька СБО). Критерії ефективності: зменшення витрат виробництва, забезпечення високої якості робіт, дотримання строків виконання робіт;
- «*центр інвестицій*» - найважливіший підрозділ фірми з точки зору роботи на ринку та одержання доходів. Критерій ефективності – зростання рівня рентабельності інвестицій;
- «*центр прибутків*» - підрозділ, який забезпечує повний цикл виробництва і збуту продукції / надання послуг; за рахунок його доходів компенсуються не тільки власні витрати, а й витрати «центру затрат». Критерій ефективності – зростання норми прибутку та рентабельності інвестицій.

Сукупність СБО утворює *господарський портфель фірми*.

Матриця господарського портфеля

– це двомірна модель (таблиця), яка шляхом зіставлення двох якихось пар показників порівнює виробництва, підрозділи, процеси або продукти, визначає конкурентне становище кожного виду діяльності (підрозділу, продукту) фірми.

Модель GE/McKinsey, або матриця «привабливість ринку – конкурентоспроможність»

Критерії	Привабливість галузі (ринку)	Конкурентоспроможність фірми
Ринкові фактори	Розмір ринку; доступність ринку; темпи зростання ринку; різноманітність ринкових сегментів; чутливість ринку до ціни та promotion-акцій; схильність до циклічності та сезонності.	Фірмова частка ринку; темпи зростання фірми; вплив на ринок; характер взаємовідносин із постачальниками і споживачами.
Фактори конкуренції	Кількість та типи конкурентів; гострота конкуренції; можливості цінової та нецінової конкуренції; конкуренція споживачів, постачальників, товарів-замінників.	Прийоми успішної боротьби фірми з конкурентами (сильні сторони); рівень інтеграції фірми з іншими фірмами в галузі.
Фінансово-економічні фактори	Межі капіталовкладень у галузь; ефект масштабу в галузі; бар'єри для вступу в галузь (ринок) і виходу з неї; галузевий рівень рентабельності; галузевий рівень ліквідності.	Можливості капіталовкладень для фірми; ефект масштабу для фірми; бар'єри для вступу в галузь фірми; рівень дохідності фірми; показники платоспроможності фірми.
Технологічні фактори	Патенти і авторські права; необхідна технологія; ноу-хау в технології; якість продукту.	Патенти і авторські права фірми; рівень фірмової технології; здатність фірми управляти змінами.
Соціально-	Соціальне середовище; юридичні обмеження.	Внутрішньофірмова культура та етика; імідж фірми.

Матриця General Electric і McKinsey & Company

Привабливість галузі (ринку)	Висока	«Знак питання» В	«Переможець»	«Переможець» («Зірка») С
	середня	«Той, хто програв»	«Середній бізнес»	«Переможець»
	низька	«Той, хто програв» («Собака») А	«Той, хто програв»	«Генератор прибутку» («Дійна корова») Д
		Низька	середня	висока
		Конкурентоспроможність фірми		

Матриця General Electric і McKinsey & Company

Далі для кожної бізнес-одиниці розробляються спеціальні стратегії:

1) *стратегія деінвестування (А)*, або продовження діяльності без інвестицій, якщо і привабливість ринку, і конкурентоспроможність фірми низькі («собаки»);

2) *стратегія селективного зростання (В)* для фірми або її СБО з низькою конкурентоспроможністю на високо привабливому ринку («знаки питання»);

3) *стратегія агресивного зростання (С)* для фірми або її СБО з високою конкурентоспроможністю на високо привабливих ринках («зірки»);

4) *стратегія низької активності (D)* для фірми або її СБО з високою конкурентоспроможністю на малопривабливих ринках, її сенс у захисті свого економічного становища без істотних фінансових затрат («дійні корови»).

Матриця «значення виробництва – конкурентоспроможність»

Матриця розроблена Гансом Гінтерхубером (Hans Hartmann Hinterhuber), відомим австрійським економістом і бізнес-консультантом

Стратегічне ядро фірми – це основний, найбільш конкурентоспроможний бізнес фірми. До його складу включають: виробництва, на які припадає найбільша частина обороту фірми; виробництва, з якими фірма пов'язує своє майбутнє; виробництва, що визначають імідж фірми.

Сильне стратегічне ядро мають ті фірми, у яких воно збігається з *ядром компетенції* – сумою вмінь, знань, технологій тощо, які забезпечують конкурентні переваги даній фірмі порівняно з іншими.

Матриця Г. Гінтерхубера

Значення виробництва	Високе	(1) Фінансова участь (захоплення)	(2) Стратегічний союз	(3) Ядро компетенції
	середнє	(4) Стратегічний союз	(5) Стратегічний союз	(6) Ядро компетенції
	низьке	(7) <u>Дезінвестиції</u>	(8) <u>Дезінвестиції</u>	(9) Пошук нових ринків
		Низька	середня	висока
Порівняльна конкурентоспроможність				

Матриця Х. Хінтерхубера

Активац
Чтобы акти
параметра

Матриця «стадія еволюції ринку – конкурентна позиція бізнесу»

Авторами *матриці «стадія еволюції ринку – конкурентна позиція бізнесу»* є Чарльз В. Хофер (Charles W. Hofer) і Ден Шендель (Dan Schendel).

Матриця передбачає узгодження конкурентної позиції в бізнесі зі стадією еволюції ринку, а вибір СБО та її подальше розроблення – з урахуванням обох критеріїв

Матриця Ч. В. Хофера і Д. Шенделя

Стадії еволюції ринку	Розвиток	Стратегія збільшення частки на ринку		Стратегія розкрутки або зсуву	
	Зростання	Стратегія зростання			Стратегія ліквідації та відділення
	Зрілість, насичення	Стратегія збільшення прибутку	Стратегія концентрації ринку		
	Скорочення	Стратегія скорочення активів			
		Сильна	середня	слабка	найгірша

Відносна конкурентна позиція бізнесу в галузі

Матриця Ч. В. Хофера і Д. Шенделя

Активна
Чтобы ак
параметр

Що таке «капіталізм стейкхолдерів»?

Клаус Шваб, економіст, засновник і президент Всесвітнього економічного форуму у Давосі, зазначає, що у суспільства є три моделі на вибір:

1) *«капіталізм акціонерів»* – модель, обрана більшістю західних корпорацій, головною метою яких є максимізація прибутку;

2) *«державний капіталізм»* – модель, популярна у багатьох країнах, що розвиваються, відповідно до якої завдання спрямовувати розвиток економіки покладається на уряд;

3) *«капіталізм стейкхолдерів»* (тобто капіталізм в інтересах усіх зацікавлених сторін) — модель, яка позиціонує приватні корпорації як такі, що діють в інтересах суспільства, розв'язуючи соціальні та екологічні проблеми сучасності.

Серед найбільш важливих для фірми зацікавлених осіб: акціонери компанії, постачальники, клієнти (споживачі), інвестори, менеджери і співробітники, кредитори, державні (урядові) структури.

Корпоративна соціальна відповідальність

Теоретичні засади «корпоративної соціальної відповідальності» (*CSR – corporate social responsibility*) сформульовано в працях М. Фрідмена (M. Friedman), А. Пігу (A. Pigou), Е. Чемберлена (E. Chamberlain), Дж. Робінсон (J. Robinson), А. Маршала (A. Marshall).

Але сам термін уперше був використаний у 1999 р. на Всесвітньому економічному форумі в Давосі тодішнім Генеральним секретарем ООН Кофі Аннаном (Kofi Annan).

Корпоративна соціальна відповідальність:

- 1) зобов'язання керівництва організації здійснювати дії, що відповідають інтересам суспільства і самої компанії в соціальній, економічній і екологічній сферах;
- 2) добросовісна ділова практика з метою досягнення найвищих результатів та високого рівня конкурентоспроможності фірми, забезпечення соціальної злагоди й суспільного розвитку;
- 3) етичний принцип, якого дотримуються підприємці в процесі прийняття управлінських рішень, вимога високих стандартів поведінки бізнесу в цілому.

Основні моделі КСВ

Американська модель: бізнес-організація є частиною ділового середовища і повинна враховувати вплив своєї ділової активності на працівників, споживачів і місцеві громади, вносити позитивний вклад у розв'язання соціальних проблем у цілому. Переважає схильність до *філантропії*, коли фірма ділиться частиною свого прибутку, інвестуючи його в суспільно корисні ініціативи. Основи такого розуміння КСВ у США були закладені ще в ХІХ ст.

Європейська модель (1950-ті роки): бізнес-організація переслідує лише економічні цілі і зобов'язана піклуватися про ефективність використання своїх ресурсів. Вона є соціально відповідальною, якщо максимально збільшує прибуток, не порушуючи законів і норм державного регулювання. Найбільш популярними об'єктами інвестицій є розвиток персоналу компанії, природоохоронна діяльність, розвиток науки, освіти й технологій.

Внутрішня й зовнішня КСВ

Внутрішня КСВ – ділова практика щодо власного персоналу, а саме: безпека праці, стабільність і підтримка гідного рівня зарплати, медичне й соціальне страхування працівників, програми підготовки та підвищення кваліфікації тощо.

Зовнішня КСВ – корпоративні соціальні ініціативи, спрямовані до зовнішнього середовища фірми – контактних аудиторій, споживачів і мережі ділових партнерів:

- соціально відповідальні підходи та добросовісна ділова практика ведення бізнесу;
- спонсорство і корпоративна благодійність;
- випуск якісної продукції як відповідальність перед споживачами товарів і послуг;
- реалізація різних соціальних програм допомоги соціально незахищеним верствам населення, підтримки материнства та дитинства, місцевих культурних, освітніх або спортивних організацій, волонтерської роботи в громаді.

Важливу роль у регулюванні політики соціальної відповідальності організацій починають відіграють принципи та кодекси корпоративної діяльності.

Що таке «Заява про призначення корпорацій»?

У серпні 2019 р. керівники понад 180 американських компаній, що входять у групу Business Roundtable, підписали спільну **Заяву про призначення корпорацій**.

Основна ідея Заяви полягає в тому, що компанії повинні не тільки задовольняти інтереси своїх інвесторів, але й працювати над створенням *«економіки, що служить усім американцям»*.

Відтепер «принципи корпоративного управління», які Business Roundtable публікувала з 1978 р., передбачають таке:

- корпорації мають «перевершувати очікування» клієнтів і бути для них корисними;
- інвестувати в співробітників, їхню освіту і перепідготовку;
- підтримувати чесну і етичну роботу з іншими компаніями;
- підтримувати спільноти, в яких працюють компанії, і навколишнє середовище.

Пункт про важливість збільшення «акціонерної вартості компаній» у новому списку значиться останнім.

Поняття корпоратизації у вищій школі

У світовій практиці терміном «корпоратизація» позначається перетворення державного або напівдержавного підприємства (організації) на економічно самостійну структуру, що відповідає за результати своєї фінансової діяльності перед державою.

Корпоратизація у вищій освіті передбачає розгляд ЗВО як *економічної корпорації*, пов'язаної з виробництвом і поширенням освіти, що підпорядковується тим же нормам і правилам, що й інші суб'єкти господарювання, а управління базується на принципах *корпоративного управління*.

Ключові напрями корпоратизації університетів

- **визнання за університетами можливості генерувати власні (позабюджетні) доходи**, у тому числі шляхом комерціалізації освітніх продуктів і результатів науково-дослідної роботи та пошуку незалежних від держави джерел фінансування; залучення ЗВО і наукових організацій та їх співробітників до підприємницької (комерційно орієнтованої) діяльності (зокрема, через патентування результатів проведених наукових досліджень);
- **формування ефективної структури управління університетом із використанням елементів корпоративного управління**; домінантну роль відіграють представники ділових груп;
- основними важелями управління університетами стають **фінансування** (постановка систем фінансового менеджменту), **побудова бюджету, внутрішній фінансовий контроль і аудит, розкриття інформації, що застосовуються корпораціями**. Значне місце в діяльності університету займають **консалтинг, франчайзинг, маркетинг і менеджмент, кредитування навчання** тощо. Оцінка діяльності університетів здійснюється на основі системи **індикаторів**;
- **масове запровадження академічного бізнес-менеджменту**, який передбачає: оцінку діяльності науково-педагогічних працівників за критеріями залучення грантів, індексу цитування, участі в рекламній діяльності ЗВО тощо; домінування фігури адміністратора над професорсько-викладацьким складом; постійний пошук додаткових джерел інвестування університету. Серед викладачів лідирують ті, хто в будь-який спосіб приваблює студентів, мобілізує грантову підтримку з боку фондів і приватних донорів, а також постійно працює над своїм брендом на зовнішньому ринку, включаючи престижні премії, гучні публікації, зв'язок із ЗМІ тощо;
- **уведення механізмів інформаційної відкритості та соціальної звітності** про діяльність університету.

Основні джерела фінансування корпоратизованих університетів

- 1) бюджетні асигнування (державні і муніципальні);
- 2) плата студентів за навчання та послуги;
- 3) надходження від надання платних освітніх послуг і супутніх освітньому процесу послуг: продажу навчальних посібників, послуг кампусу, непрофільних послуг – видавничих, телекомунікаційних підрозділів і т.д.;
- 4) фінансування, отримане від приватних компаній – плата за організацію програм підвищення кваліфікації та окремих тренінгів для діючих і майбутніх співробітників; іменні стипендії для студентів, які можуть включати зобов'язання студента працювати в компанії протягом деякого часу після закінчення навчального закладу;
- 5) роялті-дохід від запатентованої інтелектуальної власності ЗВО та його викладачів, тобто комерціалізації результатів наукових досліджень;
- 6) використання механізмів грантів, позик, гарантій, страхування, механізмів пайової участі тощо; дотації від некомерційних організацій і кредити; освітні кредити студентів;
- 7) випуск облігацій, як це вже зробили Кембриджський університет (Велика Британія), Гарвардський та Принстонський університети (США), тощо;
- 8) доходи від депозитів та інвестицій;
- 9) довгострокове залучення фінансових пожертвувань від випускників, індивідуальних і корпоративних донорів з метою створення ендавментів (довідково: обсяг коштів ендавменту Гарварда у 2020 р. близько 41,9 млрд дол. США);
- 10) інші пожертвування, спонсорська допомога, іменні професорські позиції та інші форми неповоротних інвестицій компаній і приватних осіб в освіту; ін.